

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 1066 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
To'irova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qliyev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budjet jarayonida budjetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni.....	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику.....	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva MaxliyoXon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari.....	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari.....	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности.....	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovхunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahuyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ ТЕХНИК": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxirovna	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	
Ekologik turizm nuqtai nazaridan turizm marketingining usullari va asosiy vositalarining xususiyatlari	806
Yokubjonova Xulkarbonu Yokubovna	
O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning o'rni va rivojlanish istiqbollari	815
Qosimova Fazilat, Kalandarov Ravshan	
Korporativ strategiyani ishlab chiqish bosqichlarining tahlili	819
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Abduvasiyeva Marjona Anvarovna	

Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha o'tkazilayotgan islohotlarning o'rni.....	823
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Nuridinov Bexruz Akbar o'g'li	
Hududlarda tadbirkorlarning islomiy investitsiyalardan foydalanish niyatlariga undovchi omillarning empirik tadqiqoti.....	829
Irgasheva Gulbahor	
Davlat vositalari yordamida innovatsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish yo'nalishlari	836
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Важность качества управления на предприятиях общественного питания.....	842
Абдуллаева Зульфия Иззатовна, Махмудов Суннатжон Абдужаббор Угли	
O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari	848
Shaislamova Nargiza Qabilovna	
Mahalliy budjetning qo'shimcha daromadlarini shakillantirish yo'nalishlari.....	856
Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li	
Davlat moliyaviy nazoratida axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish masalalari	860
Ro'zimatova Nigora Abdullaevna	
Принципы «справедливой стоимости» в мсфо: достоинства и проблемы применения в банках узбекистана	869
Айтмуродова Рушана Бахтиеровна	
Yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirishning nazariy jihatlari	876
Allaberganova Asalxon Kadirovna	
Davlat moliyaviy nazoratini tashkil etish hamda amalga oshirish tartibini takomillashtirish	880
Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Yirik soliq to'lovchilar va ularning investitsiyaviy faolligini investitsiyaviy chegirmalar orqali rag'batlantirish	883
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li	
MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tayyorlashda foydalaniladigan tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlar.....	888
Sheraliyev Xayrulla Karimovich	
Qurilish korxonalarida investitsiyalarni boshqarishning xorijiy tajribalari va ularni mamlakatimizda foydalanish yo'llari	894
Karimov Inomjon Ortikbaevich	
Davlat xaridini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy amaliyati va uni iqtisodiyotga ta'siri.....	900
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Влияние технологических инноваций на международные финансовые рынки, а также на финансовый рынок нашего государства.....	904
Бабаназарова Гульзар Зиуатдиновна	
Strategic development of global companies in modern conditions.....	909
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Hududlarda sog'liqni saqlash tizimi asosiy ko'rsatkichlarini noaniq modellashtirish yordamida kompleks baholash.....	914
Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna	
Tijorat banklari faoliyatini transformatsiyalashuv jarayonlarini takomillashtirish.....	923
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
Сущность и причины возникновения проблемных кредитов	929
Улмасой Ахмедова Хусан кизи	
The use of digitalization and technologies in updating credit policy.....	934
Otabek Ma'mirjon ogli Azimov	
Финансовое моделирование сценариев развития предприятия с использованием методов многокритериального принятия решений (МКПР).....	938
Axmedov Akbarali Sultonmurodovich, Yuldosheva Gulnoza Abdinabievna	
Yuqori samarali energiya tejash texnologiyalari va katalizga asoslangan konversiya jarayonlari.....	945
Yusupov Ulug'bek Mamayusupovich	
Kambag'allikni kamaytirish maqsadida aholining ijtimoiy himoyalash mexanizmini takomillashtirish	951
Kasimova Gulyar Axmatovna	

Tijorat banklarida foiz riski muammosi	957
Turdiyev Abdulhakim Kulbazarovich	
Milliy mahsulotlarni tashqi bozorlarga olib chiqishdagi to'siqlarni bartaraf qilish choralari.....	964
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish usullari.....	970
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
O'zbekistonda mehmonxonalarda ovqatlantirish xizmatlarini takomillashtirish konsepsiyasi: strategik yondashuv.....	974
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich	
O'zbekiston sanoatida "yashil texnologiyalar"dan foydalanish va barqaror rivojlanish.....	979
Ubaydullaeva Gulchehra Erkabaevna	
Sanoat korxonalarida resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlarini joriy etishning orqali iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash yo'llari	985
Azizov Abdulla Abdissalamovich	
Yashil texnologiyalar asosida sanoatni modernizatsiya qilish	990
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
Ta'lim va ilm-fan rivoji – taraqqiyot garovi	995
Jamalova Gulnora Gulomovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida turizm sektorida barqaror bandlikni ta'minlash masalalari.....	1000
To'rabekov Sohijon Sherboy o'g'li	
Yashil energitikani integratsiya qilish va energiya samaradorligini oshirishning zamonaviy usuli (aqlli tarmoqlar-smart grids)	1007
Karimova Salima Elamonovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida soliqlarni raqamlashtirishni takomillashtirish	1012
Jo'rayev Botir Abdiyevich	
Yashil iqtisodiyotda tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish samaradorligi (TEM ko'rsatkichlar izohi)	1018
Sharifova Nargiza Djurayevna	
Экономическое образование молодёжи основа будущего страны.....	1023
Айматова Фарида, Айтиниязова Наргиза	
Biznes turizmining bugungi kundagi rivojlanish tendensiyasi.....	1028
Yangiyeva Sabrina Ixtiyorovna, Daniyarova Feruza Bahriddinovna	
Особенности кредитования сельскохозяйственных организаций и этапы его развития.....	1032
Ж.Я.Нуриллаев	
Xorijiy tajriba asosida O'zbekiston yashil iqtisodiyotini takomillashtirish yo'llari.....	1039
Xikmatova Husnora Fatxulla qizi	
Yashil iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlatning roli	1045
Umarov Muzaffar Yusupbayevich, Otamurodov Rasulbek Batirovich, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Atadjanov Kadambay Sapayevich	
Mintaqada raqamli transformatsiya rivojlanishida moliyaviy texnologiyalarning ahamiyati.....	1052
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Tijorat banklaridan olingan kreditni qaytarishda foiz stavkalari ta'sirining tahlili.....	1058
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov.A.V	

TIJORAT BANKLARIDAN OLINGAN KREDITNI QAYTARISHDA FOIZ STAVKALARI TA'SIRINING TAHLILI

Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti
Matematik iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti
roushenbek2303@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Vaxabov.A.V

i.f.d. ,prof.

Annotatsiya: Mazkur maqolada tijorat banklaridan olingan kreditlarni qaytarishda foiz stavkalarining iqtisodiy ta'siri chuqur tahlil qilinadi. O'zbekiston Markaziy Bankning yillik hisobotlari asosida amalga oshirilgan tahlillar ko'rsatilgan. Hisobotda tijorat banklarining foiz siyosati, inflyatsiya darajasi va bozor talabiga bog'liq omillar tahlil qilinib, samaradorlikni oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan.

Mazkur ish foiz stavkalari va kredit qaytarilishi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, foiz stavkalari, kredit qaytarilishi, inflyatsiya, pul-kredit siyosati, makroiqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, kreditlash bozorining rivoji.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the economic impact of interest rates on the repayment of loans from commercial banks. The analysis is based on the annual reports of the Central Bank of Uzbekistan. The report analyzes the factors related to the interest rate policy of commercial banks, the inflation rate and market demand, and develops proposals aimed at increasing efficiency.

This work aims to contribute to ensuring economic stability by studying the relationship between interest rates and loan repayment.

Key words: Commercial banks, interest rates, loan repayment, inflation, monetary policy, macroeconomics, economic development, credit market development.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется экономическое влияние процентных ставок на погашение кредитов коммерческих банков. Показан анализ на основе годовых отчетов Центрального банка Узбекистана. В докладе анализируются факторы, связанные с процентной политикой коммерческих банков, уровнем инфляции и рыночным спросом, а также выдвигаются предложения, направленные на повышение эффективности.

Целью данной статьи является содействие экономической стабильности путем изучения взаимосвязи между процентными ставками и погашением кредита.

Ключевые слова: Коммерческие банки, процентные ставки, погашение кредитов, инфляция, денежно-кредитная политика, макроэкономика, экономическое развитие, развитие кредитного рынка.

KIRISH

Bugungi global iqtisodiy muhitda davlatlar barqaror va izchil iqtisodiy o'sishga erishish uchun samarali va barqaror moliyaviy tizimga tayanmoqda. O'zbekiston ham bu borada izchil islohotlar olib bormoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda mamlakatimizda bank-moliya tizimini isloh qilish, moliyaviy xizmatlar qamrovini kengaytirish hamda kreditlash mexanizmlarini bozor tamoyillari asosida takomillashtirish bo'yicha muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda tijorat banklarining tutgan o'rni alohida ahamiyat kasb etadi.

Tijorat banklari pul-kredit munosabatlarini tartibga solish, investitsion faoliyatni moliyalashtirish, kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash, shuningdek, aholining uy-joy, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida moliyaviy ehtiyojlarini qondirish orqali makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Kreditlash tizimining markaziy elementi sifatida foiz stavkalari kredit resurslarining narxini belgilaydi va bu ko'rsatkich kredit oluvchilarning moliyaviy intizomi, to'lov qobiliyati hamda iqtisodiy qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2023-yilda e'lon qilingan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichini boshlab berdi. Mazkur strategiyada iqtisodiy islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida moliyaviy sektorning raqobatbardoshligini oshirish, bank tizimini raqamlashtirish, kredit olish shartlarini soddalashtirish va aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini oshirish belgilab berilgan. Jumladan, 2030-yilgacha aholining va tadbirkorlik subyektlarining 100 foizini bank xizmatlari bilan to'liq qamrab olish rejalashtirilgan.

Shuningdek, strategiyada bank sektorini liberallashtirish orqali kredit mahsulotlari sonini ko'paytirish, foiz stavkalarining shakllanishida bozor mexanizmlarini kuchaytirish, xorijiy investitsiyalar ishtirokini kengaytirish kabi maqsadlar ilgari surilgan. Jumladan:

- 2030-yilga qadar banklarning umumiy kredit portfeli hajmini 1000 trillion so'mdan oshirish;
- bank xizmatlari darajasini 2022-yilga nisbatan ikki baravarga kengaytirish;
- tijorat banklarining xususiy sektor bilan ishlashdagi ulushini 85 foizga yetkazish;
- xorijiy moliya institutlari orqali jalb qilinadigan resurslar hajmini 2–3 baravarga oshirish nazarda tutilgan.

Strategiyada foiz stavkalari kredit bozori muvozanatini ta'minlovchi asosiy vosita sifatida qayd etilib, ularni belgilashda inflyatsiya darajasi, Markaziy bankning pul-kredit siyosati, xalqaro amaliyot va banklarning kredit xavfini baholash tizimi inobatga olinishi lozimligi ta'kidlangan. Bu esa tijorat banklari faoliyatida foiz siyosatining strategik darajadagi ahamiyatini namoyon etadi.

Mazkur hujjatda 2023-yilda yillik o'rtacha 22–23 foiz atrofida shakllanayotgan kredit stavkalarini 2030-yilgacha 10–12 foizgacha tushirish belgilab qo'yilgan. Shuningdek, umumiy hisobda iqtisodiyot tarmoqlariga 275 trillion so'm kredit resurslarini, jumladan, 41 trillion so'mlik mikromoliya xizmatlarini yo'naltirish ham rejalashtirilgan. Kredit stavkalarini bozor mexanizmlari asosida 2–3 foiz bandga pasaytirish esa moliyaviy yukni kamaytirish va aholining kredit imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar sirasiga kiradi [1].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklaridan olingan kreditlarning qaytarilishiga foiz stavkalarining ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan bir qator ilmiy va amaliy tadqiqotlar mavjud. Ushbu adabiyotlar kredit siyosatining samaradorligi, foiz stavkalarining iqtisodiy faoliyatga ta'siri hamda banklarning kreditlash yondashuvlariga oid turli nazariy va amaliy qarashlarni yoritadi.

Gabbard C. va Knight M. tomonidan 2010-yilda chop etilgan "Bank Credit and Interest Rates" asarida foiz stavkalarining banklar va mijozlar o'rtasidagi munosabatlarga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilinadi. Mualliflar kredit foiz stavkalarining yuqoriligi kreditlarning qaytarilishiga salbiy ta'sir etishini, ushbu holatni yumshatishda banklar uchun samarali boshqaruv mexanizmlari zarurligini asoslab berishadi [2].

Tirole J. (2006-yil) "The Theory of Corporate Finance" nomli fundamental tadqiqotida banklarning qarz berish siyosati va foiz stavkalarining kompaniyalar va boshqa qarz oluvchilar uchun keltiradigan iqtisodiy oqibatlarini tahlil qiladi. U foiz stavkalarining kreditlar qaytarilishiga ta'sirini, shuningdek, banklarning stavkalarni o'zgartirishdagi siyosiy yondashuvlarini chuqur tahlil qiladi [3].

Kiyotaki N. va Moore J. (1997-yil) tomonidan yozilgan "Credit Cycles" asarida iqtisodiy sikllar va kredit tizimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik o'rganiladi. Mualliflar foiz stavkalarining o'zgarishi natijasida kredit bozorlarida yuzaga keladigan beqarorlik va uning kreditlarning qaytarilishiga ta'sirini ko'rsatib o'tadilar [4].

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki (2020-yil) tomonidan tayyorlangan "O'zbekistonda kredit bozorining rivojlanishi" nomli tahliliy hisobotda mamlakatimizdagi bank tizimi rivojlanishining hozirgi holati yoritilib, foiz stavkalarining kreditlar qaytarilishiga bevosita va bilvosita ta'siri, ularning inflyatsiya va boshqa makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga bog'liqligi chuqur o'rganilgan [5].

Zinovyeva A. (2018-yil) "Banking Policy and Interest Rates in Transition Economies" nomli tadqiqotida o'tish davri iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda banklarning foiz siyosati va uning iqtisodiy faoliyatga ta'siri tahlil qilinadi. Muallif foiz stavkalarining kreditlar qaytarilishiga bo'lgan ta'sirini baholash uchun zamonaviy metodologiyalar va amaliy tavsiyalarni ilgari surgan [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

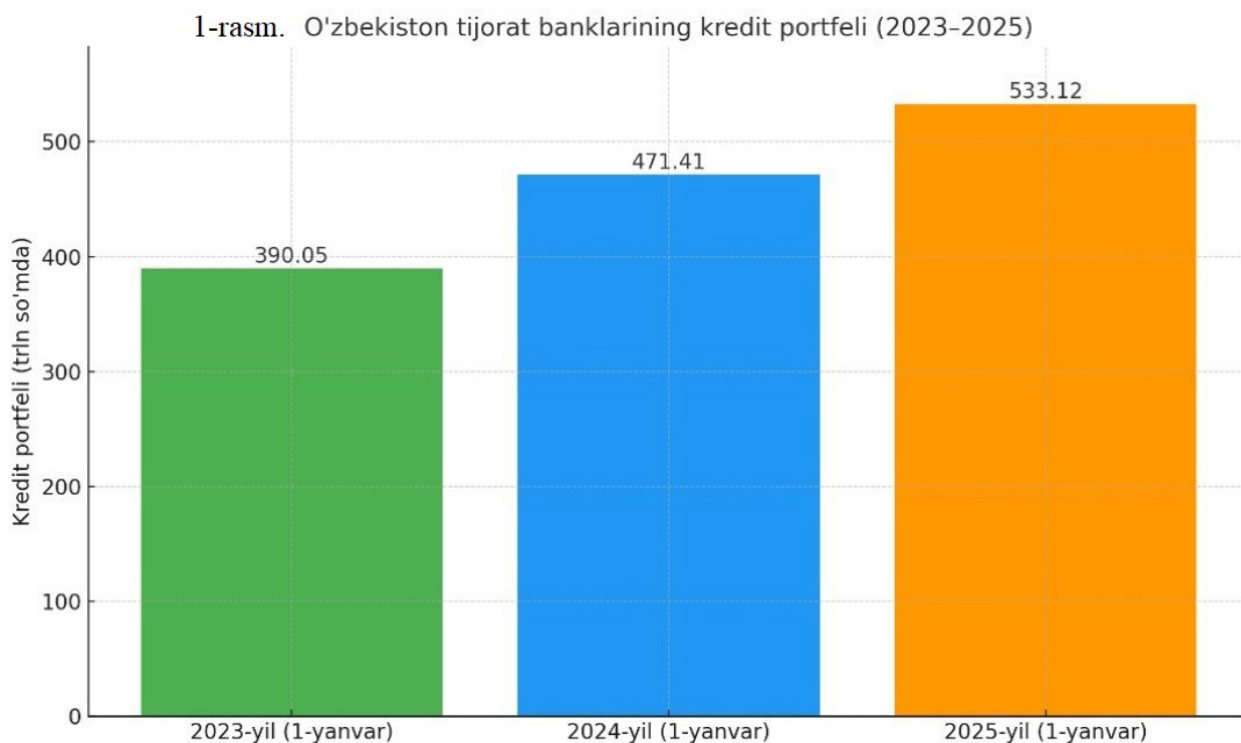
Ushbu tadqiqotda statistik tahlil metodidan foydalaniladi. Ushbu metod yordamida tijorat banklaridan olingan kreditlarning qaytarilish darajasi hamda foiz stavkalaridagi o'zgarishlar o'rtasidagi bog'liqlik o'rganiladi. Tahlil jarayonida mavjud statistik ma'lumotlarga asosanib, foiz stavkalarining o'zgarishi kreditlar qaytarilishiga qanday ta'sir ko'rsatishi aniqlanadi hamda ular o'rtasidagi dinamik o'zgarishlar va tendensiyalar tahlil qilinadi.

Ushbu yondashuv, tijorat banklarining kredit siyosatining samaradorligini aniqlash, shuningdek, foiz stavkalarining qaytarilish jarayoniga bo'lgan ta'sirini chuqur anglash imkonini beradi. Tadqiqotda statistik usulning qo'llanilishi natijasida aniqlangan tendensiyalar banklar uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqotda asosan so'nggi yillardagi o'rtacha foiz stavkalari dinamikasi tahlil qilindi. Tahlil jarayonida oxirgi 3 yil davomida tijorat banklarining kredit portfeli holati kuzatildi va bu ko'rsatkichlarning yildan-yilga ortib borayotgani aniqlandi.

Ushbu tendensiya foiz stavkalari bilan bog'liq bo'lgan omillarning kreditlar hajmiga qanday ta'sir ko'rsatayotganini baholashga imkon beradi. Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kredit portfelining o'sishi bilan birga foiz stavkalari darajasidagi o'zgarishlar ham bevosita bog'liq bo'lgan(1-rasm).

1-rasm. O'zbekiston tijorat banklarining kredit portfeli(2023-2025).

Yuqoridagi diagrammada O'zbekiston tijorat banklarining so'nggi yillardagi kredit portfeli hajmi 2023, 2024 va 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra tasvirlangan.

Tahlil natijalaridan ko'rinib turibdiki:

1. Kredit portfeli hajmi:

- 2023-yil 1-yanvar holatiga ko'ra – 390,05 trillion so'm
- 2024-yil 1-yanvar holatiga ko'ra – 471,41 trillion so'm
- 2025-yil 1-yanvar holatiga ko'ra – 533,12 trillion so'm

2. O'sish sur'atlari hisob-kitobi quyidagicha:

- 2023 → 2024:

- O'sish miqdori: 81,36 trillion so'm

- O'sish foizij: +20,86 %

2024 $\rightarrow$ 2025:

- O'sish miqdori: 61,71 trillion so'm

- O'sish foizi: +13,09 %

3. Tahliliy xulosasi:

- 2023–2024-yillar oralig'ida kredit portfeli hajmining 20,86 % ga oshgani bank sektoridagi yuqori faollik va iqtisodiyotning kengayib borayotganini anglatadi.

- 2024–2025-yillar davomida esa o'sish sur'ati nisbatan sekinlashib, 13,09 % ni tashkil etdi. Bu holat monetar siyosatdagi ehtiyotkorlik, kreditlash siyosatining qayta ko'rib chiqilishi yoki moliya bozorlaridagi to'yinish belgilari bilan izohlanishi mumkin.

- Shunga qaramay, umumiy ko'rsatkichlar ijobiy bo'lib, tijorat banklarining kreditlash faoliyati izchil davom etayotganini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, quyidagi jadvalda 2023–2024-yillarda milliy valyutadagi bank kreditlari bo'yicha o'rtacha foiz stavkalarining dinamikasini ko'rishimiz mumkin (1.2-jadval) [7].

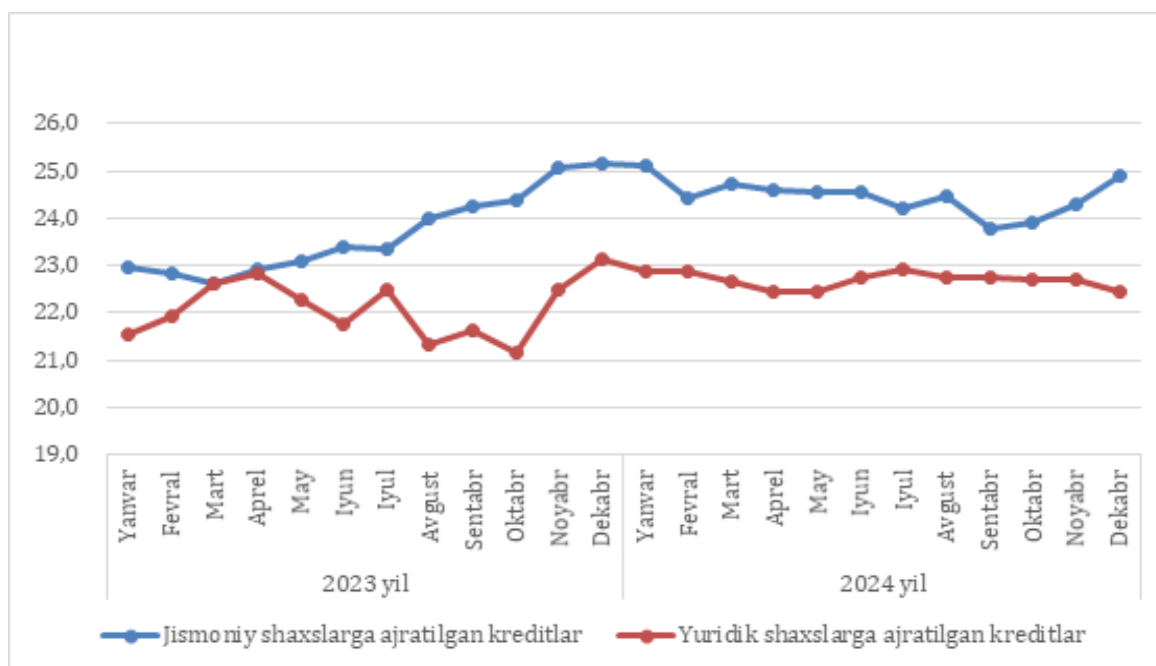
1-jadval.

Ko'rsatkichlar	2023-yil											
	Yanvar	Fevral	Mart	Aprel	May	Iyun	Iyul	Avqust	Sentabr	Oktabr	Novabr	Dekabr
Jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar	23,0	22,8	22,6	22,9	23,1	23,4	23,3	24,0	24,2	24,4	25,1	25,2
Yuridik shaxslarga ajratilgan kreditlar	21,5	21,9	22,6	22,8	22,3	21,7	22,5	21,3	21,6	21,1	22,5	23,1

2-jadval.

Ko'rsatkichlar	2024-yil											
	Yanvar	Fevral	Mart	Aprel	May	Iyun	Iyul	Avqust	Sentabr	Oktabr	Nowabr	Dekabr
Jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar	25,1	24,4	24,7	24,6	24,5	24,6	24,2	24,5	23,8	23,9	24,3	24,9
Yuridik shaxslarga ajratilgan kreditlar	22,9	22,9	22,7	22,5	22,4	22,7	22,9	22,7	22,7	22,7	22,7	22,5

Bu jadvallardagi ma'lumotlarni bitta diagramma shaklida tasvirlash orqali oylar kesimida o'rtacha kredit foiz stavkasining o'sib borayotganini kuzatish mumkin (2-rasm).

2-rasm. 2023-2024 yillar uchun milliy valyutadagi bank kreditlari bo'yicha foiz stavkalarining dinamikasi. (o'rtacha tortilgan foiz stavkalar, yillik hisobda).

2-rasmda ko'rsatilgan diagrammadan ko'rinib turibdiki, 2023-yil davomida jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar miqdori yanvar oyida 23,0 % bo'lgan bo'lsa, yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 25,2 % ga yetgan.

2024-yilda esa ushbu ko'rsatkich yanvar oyida 25,1 % ni tashkil qilgan. Garchi boshlang'ich qiymat yuqori bo'lgan bo'lsa-da, yil davomida pasayish tendensiyasi kuzatilgan. Jumladan, sentyabr oyida eng past daraja – 23,8 % ni tashkil qilgan. Shundan so'ng, foiz stavkasi yana o'sib, dekabr oyida 24,9 % ga yetgan.

Mazkur tahlildan kelib chiqadiki, 2024-yilda kredit stavkalari bo'yicha o'sish va pasayishlar navbatma-navbat yuz bergan. Bu holat kredit siyosatidagi o'zgarishlar, iqtisodiy muhitdagi noaniqliklar yoki boshqa makroiqtisodiy omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Garchi yillik ko'rsatkichlar nisbatan yuqori bo'lsa-da, yil o'rtasida pasayish dinamikasi kuzatilgan.

2023-yilda yuridik shaxslarga ajratilgan kreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari 21,5 % dan 23,1 % gacha o'zgarib turgan. Ushbu davrda yuqori darajadagi foiz stavkalari saqlanib qolgan bo'lib, dekabr oyida eng yuqori daraja – 23,1 % ni tashkil qilgan.

2024-yilda esa ushbu ko'rsatkich yanvar oyida 22,9 % ni tashkil qilgan bo'lsa, yil davomida biroz pasayish kuzatilgan va dekabr oyida 22,5 % ga tushgan.

Xulosa qilib aytganda, 2024-yil davomida yuridik shaxslarga ajratilgan kreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkalari deyarli barqaror saqlanib, yillik o'zgarishlar minimal darajada bo'lgan. Bu esa yuridik shaxslar uchun kredit siyosati barqarorligini ko'rsatadi.

Jismoniy va yuridik shaxslarga ajratilgan kreditlar taqqoslanganda, 2023-yil davomida jismoniy shaxslar uchun kreditlar barqaror o'sgan bo'lsa, 2024-yilda ularning o'sish sur'atlari pasayib, o'zgaruvchan tendensiya shakllangan. Yuridik shaxslar uchun esa 2023-yilda yuqori foizlar kuzatilgan bo'lib, 2024-yilda bu ko'rsatkichlar barqaror holatga kelgan.

Bu esa shuni anglatadiki, jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning stavkasi 2023-yilda izchil o'sib borgan bo'lsa-da, 2024-yilda o'zgaruvchan xususiyat kasb etgan. Yuridik shaxslar uchun esa stavkalar deyarli o'zgarmagan va bu kredit siyosatining ularning segmentiga nisbatan barqaror yuritilganligini ko'rsatadi.

Keling, kredit turlari doirasida ipoteka kreditlarining holatini ko'rib chiqamiz. Chunki ipoteka krediti, ayniqsa, uy-joy xarid qilishni istagan jismoniy shaxslar uchun muhim moliyaviy vosita hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida ipoteka kreditlari aholi uchun uy-joy sharoitlarini yaxshilashda, shuningdek, davlat tomonidan moliyaviy yordam ko'rsatish instrumenti sifatida muhim o'rin tutadi.

So'nggi yillarda ipoteka kreditlari miqdori va shartlari sezilarli darajada o'zgargan, ularning taqdim etilishi va amalda qo'llanilishi ham yangilanishlarga yuz tutgan. Ushbu tahlil ipoteka kreditlarining bugungi holati, foiz stavkalari, kredit siyosati va ular aholi farovonligiga ta'sirini chuqur yoritadi.

Tijorat banklari tomonidan 2017–2024-yillar davomida birlamchi va ikkilamchi uy-joy bozoridan kvartiralar xarid qilish, yakka tartibdagi uy-joylar qurish (yoki rekonstruksiya qilish) va ta'mirlash maqsadida 478,2 ming

nafar fuqaroga umumiy qiymati 84 trillion so'mdan ortiq ipoteka kreditlari ajratilgan. Mazkur kreditlar qoldig'i 2017-yilga nisbatan 7 barobarga oshib, 67,7 trillion so'mga yetgan.

Shuningdek, ushbu davrda taklif omilini qo'llab-quvvatlash maqsadida tijorat banklari tomonidan 266 ming kvartiraga mo'ljallangan 5,7 mingta ko'p qavatli uy-joylar qurilishini moliyalashtirish uchun pudrat tashkilotlariga 19 trillion so'm miqdorida kreditlar ajratilgan.

Davlat va xususiy sektorning uy-joy bozoridagi faollashuvi natijasida 2024-yil 1-yanvar holatiga ipoteka kreditlari qoldig'ining YAIMga nisbati 4,8 % ni tashkil etib, bu ko'rsatkich 2017-yil boshiga nisbatan 2,1 foiz bandga oshgan [8].

Mavjud uy-joylar va uy xo'jaliklari soni o'rtasida ijobiy trend kuzatilib, 2020-yilda 0,96 bo'lgan koeffitsient 1,01 ga yetdi. Bu esa uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasining oshganini bildiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2024-yil boshida uy-joylar sonining oilalar soniga nisbati 0,76 koeffitsiyentni tashkil qilgan bo'lib, qolgan 24 % oila hali turar joyga ehtiyoj sezayotganini anglatadi. Bu holat o'rta muddatli istiqbolda uy-joyga bo'lgan talab taklifdan yuqori bo'lishini ko'rsatadi.

Ushbu xulosalar davlat va xususiy sektor tomonidan sohaga kiritilayotgan investitsiyalar hajmini oshirish zarurligini, turar-joylar qurilishida aholi daromadlari va uy-joy narxlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash, shuningdek, ipoteka dasturlari soni va ko'lamini kengaytirish ehtiyojini ta'kidlaydi.

2023-yilga nisbatan qurilish ishlarining hajmi, aholi jon boshiga daromadlar va nominal ish haqi o'sishi ko'chmas mulk narxlariga nisbatan yuqori bo'lganligi sababli, uy-joy bozorida talab va taklif o'rtasida muvozanat yaxshilandi.

Aholining uy-joyga bo'lgan talabini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash maqsadida, 2024-yilda tijorat banklari tomonidan 17,1 trillion so'm miqdorida ipoteka kreditlari ajratilgan (2023-yilga nisbatan 247 milliard so'mga ko'p).

Hisobot davrida ajratilgan ipoteka kreditlari tarkibida birlamchi uy-joy bozoriga yo'naltirilgan kreditlar ulushi 3 foiz bandga oshib, 61 % ni tashkil qilgan. Aksincha, ikkilamchi uy-joy bozorida pasayish tendensiyasi kuzatilgan. Bu o'sish, asosan, banklarning o'z mablag'lari hisobidan ajratilgan kreditlar (262 milliard so'mga oshgan) hamda subsidiya xabarnomasiga ega fuqarolarga ajratilgan kreditlar (220 milliard so'mga oshgan) hisobiga yuzaga kelgan (3-rasm) [8].

Кўрсаткичлар	2023 йил	2024 йил
Ажратилган ипотека кредитлари	16 851	17 098
- бирламчи бозорда	9 773,7	10 449,4
- иккиламчи бозорда	7 077,3	6 648,1
Марказлашган маблағлар ҳисобидан ажратилган ипотека кредитлари*	9 557	9 543
Банкнинг ўз маблағлари ҳисобидан ажратилган ипотека кредитлари	5 717,3	5 978,9
ЎзИҚМК** шартлари доирасида ажратилган ипотека кредитлари	1 576,3	1 575,3
Ипотека кредитлари қолдиғи	01.01.2024 й. 58 178	01.01.2025 й. 67 736

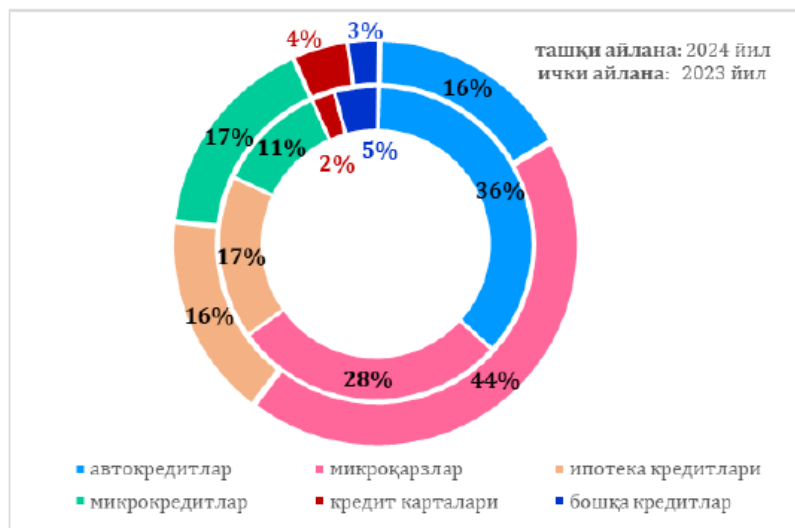
3-rasm. Ipoteka kreditlarining asosiy ko'rsatkichlari (mlrd so'mda).

Natijada, joriy yil 1-yanvar holatiga ajratilgan ipoteka kreditlari qoldig'i 2024-yil boshiga nisbatan 16 % ga yoki 9,6 trillion so'mga oshgan.

2025-yil 1-yanvar holatiga tijorat banklarining jami kredit portfeli 533,1 trillion so'mni tashkil etgan bo'lib, uning tarkibida ipoteka kreditlarining ulushi 12,7 % ni tashkil qilgan.

O'tgan yilda tijorat banklari tomonidan ajratilgan jami 287,2 trillion so'm miqdoridagi kreditlarning 104,7 trillion so'mi (ya'ni 36 %) jismoniy shaxslarga yo'naltirilgan.

Jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlar tarkibida avtokreditlar (o'tgan yilning mos davriga nisbatan 20 foiz bandga), mikroqarzlilar (15,4 foiz bandga) va mikrokreditlar (5 foiz bandga) ulushida sezilarli darajada o'sish kuzatilgan. Mazkur o'sish hisobiga ipoteka kreditlarining ulushi 1 foiz bandga pasaygan (4-rasm).

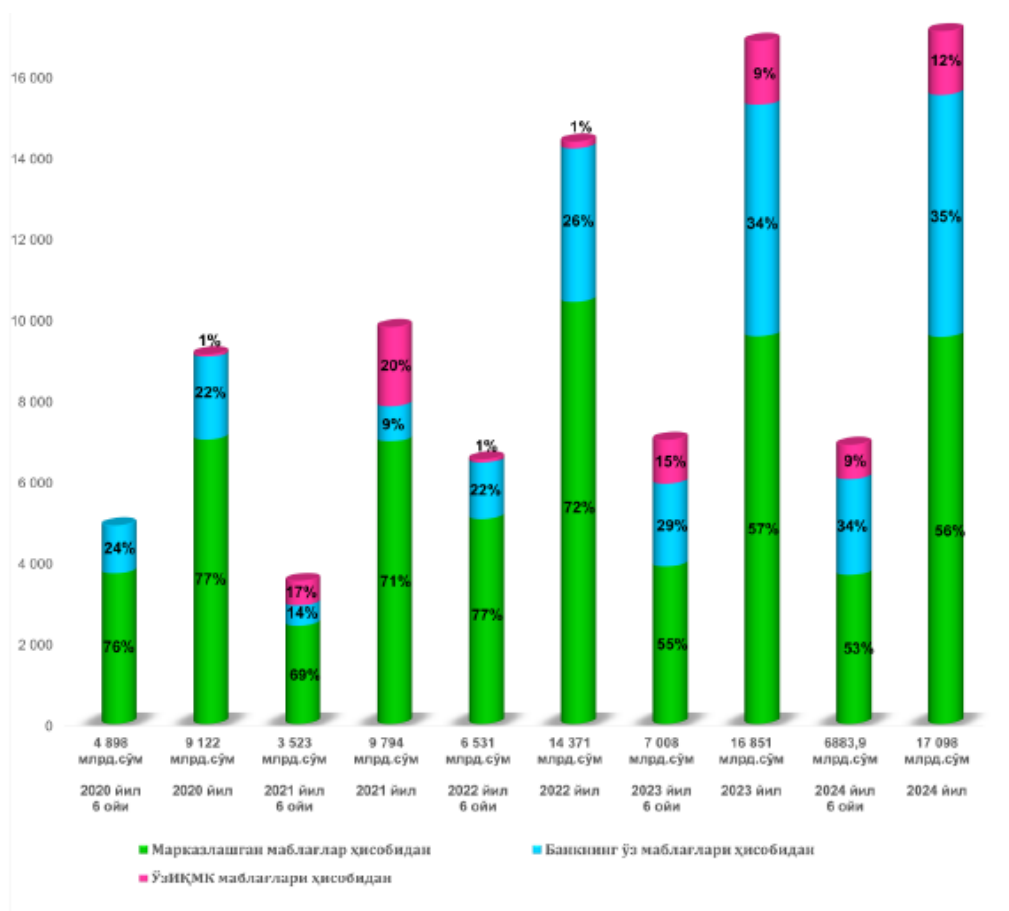

Манба: Ўзбекистон Республикаси Марказий банки.

4-рasm. 2023–2024-yillarda jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning tarkibiy tuzilmasi (foizda).

2024-yilda ajratilgan ипотека kreditlari resurs manbalari bo'yicha tahlil qilinganda, ularning 56 % markazlashgan mablag'lar, 35 % tijorat banklarining o'z mablag'lari, 9 % esa O'zIQMK shartlari doirasida berilganligini ko'rish mumkin.

2020-yil bilan taqqoslanganda, markazlashgan mablag'lar hisobidan ajratilgan ипотека kreditlarining jami ajratilgan ипотека kreditlari tarkibidagi ulushi 77 % dan 56 % gacha pasaygan. Aksincha, tijorat banklarining o'z mablag'lari hisobidan ajratilgan ипотека kreditlari ulushi shu davrda 22 % dan 35 % gacha oshgan (5-rasm) [8].

Манба: Ўзбекистон Республикаси Марказий банки.

5-рasm. 2020–2024-yillarda ajratilgan ипотека kreditlarining resurs manbalari bo'yicha tarkibiy ulushi, foizda.

Ushbu tarkibiy o'zgarish tendensiyasini so'nggi yillarda aholining ipoteka kreditlari orqali uy-joy sotib olishda bosqichma-bosqich moliyalashtirishning bozor mexanizmlariga ustuvorlik berilayotgani, shuningdek, qayta moliyalashtirish tizimining joriy etilgani bilan izohlash mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot ishida tijorat banklarining kredit siyosati, xususan, kreditlarni qaytarish jarayonida foiz stavkalarining ta'siri o'rganildi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, foiz stavkalari kredit olish va uni o'z vaqtida qaytarishga bevosita ta'sir qiluvchi muhim omil hisoblanadi. Foiz stavkalarining yuqoriligi qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatini pasaytiradi, bu esa kreditlarning sifati va banklarning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi kunda tijorat banklarida foiz siyosatini takomillashtirish, mijoz manfaatlarini himoya qilish va kredit mahsulotlarining qulayligini oshirish dolzarb vazifa sanaladi. Ushbu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Banklar tomonidan foiz stavkalarini belgilashda mijozlarning to'lov qobiliyati, bozor sharoitlari va iqtisodiy omillar inobatga olinishi lozim;

Kredit mahsulotlari shartlari shaffof va mijozlar uchun tushunarli bo'lishi kerak;

Aholining kredit olishdagi moliyaviy savodxonligini oshirishga qaratilgan o'quv va axborot dasturlari kengaytirilishi zarur;

Davlat tomonidan ijtimoiy yo'nalishdagi kreditlarga imtiyozli shartlar qo'llanilishi aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytiradi;

Tijorat banklari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini yaratish orqali foiz siyosatini liberallashtirish va kredit bozorini yanada faollashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi PF–158-son Farmoni.
2. Gabbard, C. & Knight, M. (2010). Bank Credit and Interest Rates.
3. Tirole, J. (2006). The Theory of Corporate Finance.
4. Kiyotaki, N., & Moore, J. (1997). Credit Cycles.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2020). O'zbekistonda kredit bozorining rivojlanishi nomli analitik hisobot.
6. Zinovyeva, A. (2018). Banking Policy and Interest Rates in Transition Economies.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti – www.cbu.uz
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Ipoteka kreditlari sharhi – 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>